

การจัดการเรียนรู้แบบผสมผสานและการเรียนรู้แบบยืดหยุ่นสู่กระบวนทัศน์ใหม่ของการศึกษาไทย

BLENDED LEARNING AND FLEXIBLE LEARNING TOWARDS A NEW PARADIGM FOR THAI EDUCATION

สุรีณี วัฒนศรีทานัง

Surinee Wattanasritanang

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 2

Phitsanulok Primary Educational Service Area Office 2

*Corresponding author, e-mail: Surinee.wat@loe1.go.th

Received: 24 April 2025, Revised: 3 May 2025, Accepted: 12 May 2025

บทคัดย่อ

บทความวิชาการฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสังเคราะห์แนวคิด หลักการ และวิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงบูรณาการระหว่างการจัดการเรียนรู้แบบผสมผสาน (Blended Learning) และการเรียนรู้แบบยืดหยุ่น (Flexible Learning) เพื่อนำเสนอเป็นกรอบแนวคิดและกระบวนทัศน์ใหม่สำหรับการศึกษาไทยในยุคดิจิทัล การศึกษาครั้งนี้เป็นการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) โดยทบทวนและวิเคราะห์วรรณกรรมที่เกี่ยวข้องจากผลงานของนักวิชาการทั้งในและต่างประเทศอย่างครอบคลุม ผลการสังเคราะห์พบว่า การเรียนรู้แบบยืดหยุ่น (Flexible Learning) เป็นปรัชญาการศึกษาที่กว้างกว่า มีเป้าหมายเพื่อปลดปล่อยการเรียนรู้จากข้อจำกัดด้านเวลา สถานที่ และวิธีการ โดยให้อำนาจและทางเลือกแก่ผู้เรียนในการควบคุมวิธีการเรียนรู้ของตนเอง (Pace, Place, Path) ในขณะที่การจัดการเรียนรู้แบบผสมผสาน (Blended Learning) ซึ่งเป็นการบูรณาการอย่างมีเป้าหมายระหว่างการเรียนรู้ในชั้นเรียนแบบเผชิญหน้า (Face-to-Face) และการเรียนรู้ออนไลน์ (Online Learning) ถือเป็นหนึ่งในกลยุทธ์และรูปแบบการจัดการเรียนรู้ (Modality) ที่มีประสิทธิภาพที่สุดในการทำให้ปรัชญาการเรียนรู้แบบยืดหยุ่นเกิดขึ้นได้จริง บทความนี้วิเคราะห์ความสัมพันธ์ดังกล่าวผ่านกรอบแนวคิดสำคัญ เช่น ชุมชนแห่งการสืบสอบ (Community of Inquiry – Col) และแบบจำลอง SAMR (SAMR Model) เพื่อชี้ให้เห็นว่าการออกแบบการเรียนรู้แบบผสมผสานที่ก้าวหน้าสามารถส่งเสริมมิติทางสังคม (Social Presence) มิติทางการสอน (Teaching Presence) และมิติทางปัญญา (Cognitive Presence) ได้อย่างสมดุล และเปลี่ยนผ่านจากการใช้เทคโนโลยีเพื่อเสริมประสิทธิภาพไปสู่การพลิกโฉมการเรียนรู้ อย่างไรก็ตาม การ

นำไปใช้ในบริบทไทยยังคงเผชิญความท้าทายเชิงโครงสร้างและวัฒนธรรมหลายประการ อาทิ ความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัล สมรรถนะครู หลักสูตรและการประเมินผลที่ยังไม่ยืดหยุ่น และวัฒนธรรมในสถานศึกษา ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและการปฏิบัติจึงมุ่งเน้นไปที่การสร้างระบบนิเวศการเรียนรู้ที่สนับสนุนอย่างรอบด้าน การพัฒนาครูสู่การเป็น "สถาปนิกการเรียนรู้" (Learning Architect) และการส่งเสริมวัฒนธรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงของโลกอนาคต

คำสำคัญ: การเรียนรู้แบบผสมผสาน, การเรียนรู้แบบยืดหยุ่น, การศึกษายุคดิจิทัล, ชุมชนแห่งการเรียนรู้, การศึกษาไทย

Abstract

This academic article aims to synthesize concepts, principles, and analyze the integrative relationship between Blended Learning and Flexible Learning to propose a conceptual framework and a new paradigm for Thai education in the digital era. This study is documentary research, comprehensively reviewing and analyzing relevant literature from both Thai and international scholars. The synthesis reveals that Flexible Learning is a broader educational philosophy aiming to liberate learning from the constraints of time, place, and method by empowering learners with choice and control over their learning trajectory (pace, place, path). Meanwhile, Blended Learning, the purposeful integration of face-to-face classroom instruction and online learning, stands as one of the most effective strategies and modalities for realizing the philosophy of flexible learning. This article analyzes their relationship through key frameworks such as the Community of Inquiry (CoI) and the SAMR Model, demonstrating how advanced blended designs can balance social, teaching, and cognitive presences, and transform learning from mere enhancement to redefinition. However, implementation in the Thai context faces structural and cultural challenges, including the digital divide, teacher competency, inflexible curriculum and assessment, and institutional culture. Policy and practical recommendations therefore focus on creating a comprehensive supportive learning ecosystem, developing teachers into "learning architects," and promoting a culture of lifelong learning to adapt to future changes.

Keywords: Blended Learning, Flexible Learning, Digital Education, Community of Inquiry, Thai Education

บทนำ

โลกในศตวรรษที่ 21 กำลังเผชิญกับคลื่นแห่งการเปลี่ยนแปลงที่ซับซ้อนและรวดเร็วอย่างไม่เคยปรากฏมาก่อน ทั้งความก้าวหน้าแบบก้าวกระโดดของเทคโนโลยีดิจิทัล การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและ

เศรษฐกิจ และวิกฤตการณ์ที่ไม่คาดฝันดังเช่นการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 สภาวะการณ์เหล่านี้ได้ สั่นสะเทือนรากฐานของระบบการศึกษาทั่วโลก และเผยให้เห็นข้อจำกัดของกระบวนทัศน์การศึกษา แบบอุตสาหกรรม (Industrial Model of Education) ที่เน้นการผลิตบัณฑิตในรูปแบบ "หนึ่งขนาดเหมาะกับทุกคน" (One-size-fits-all) ซึ่งไม่สามารถตอบสนองต่อความต้องการที่หลากหลายของผู้เรียนและความท้าทายของโลกยุคใหม่ได้อย่างมีประสิทธิภาพอีกต่อไป (วิจารณ์ พานิช, 2555; Reimers & Schleicher, 2020)

สถานการณ์ดังกล่าวได้บีบบังคับและในขณะเดียวกันก็เปิดโอกาสให้เกิดการแสวงหารูปแบบ และปรัชญาการศึกษาใหม่ๆ ที่สามารถสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ที่ยืดหยุ่น เป็นส่วนตัว และมีความหมายมากขึ้น ในบรรดาแนวคิดที่ถูกกล่าวถึงอย่างกว้างขวาง สองคำที่มักปรากฏคู่กันจนบางครั้ง สร้างความสับสนคือ **การจัดการเรียนรู้แบบผสมผสาน (Blended Learning)** และ **การเรียนรู้แบบยืดหยุ่น (Flexible Learning)**

ความสับสนนี้ก่อให้เกิดปัญหาในการนำไปปฏิบัติ กล่าวคือ สถาบันการศึกษาบางแห่งอาจมองว่าการเรียนรู้แบบผสมผสานเป็นเพียงการนำเทคโนโลยีมาเสริมการบรรยายในชั้นเรียน หรือการเรียนรู้แบบยืดหยุ่นเป็นเพียงการอนุญาตให้ผู้เรียนขาดเรียนได้โดยมีวิดีโอให้ดูย้อนหลัง ซึ่งเป็นการลดทอนศักยภาพที่แท้จริงของแนวคิดทั้งสอง (Bonk & Graham, 2012) การนำไปใช้ที่ขาดความเข้าใจเชิงลึก เช่นนี้ ไม่เพียงแต่จะไม่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงคุณภาพ แต่ยังอาจสร้างภาระให้กับทั้งผู้สอนและผู้เรียน

ด้วยเหตุนี้ บทความวิชาการฉบับนี้จึงมุ่งสร้างความกระจ่างชัด โดยจะทำการสังเคราะห์และวิเคราะห์แนวคิดทั้งสองอย่างเป็นระบบ เริ่มจากการเจาะลึกนิยาม หลักการ และรูปแบบของการจัดการเรียนรู้แบบผสมผสาน ตามด้วยการสำรวจปรัชญาและมิติของการเรียนรู้แบบยืดหยุ่น จากนั้นจะเข้าสู่หัวใจของบทความ คือการวิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงบูรณาการระหว่างสองแนวคิดนี้ ว่าการเรียนรู้แบบผสมผสานสามารถทำหน้าที่เป็น "ยานพาหนะ" ที่นำพาการศึกษาไปสู่จุดหมายปลายทางคือ "ความยืดหยุ่น" ได้อย่างไร โดยใช้กรอบทฤษฎีสำคัญเป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์ ท้ายที่สุด บทความจะฉายภาพความท้าทายเชิงลึกในบริบทของไทย และเสนอแนะแนวทางที่ครอบคลุมเพื่อขับเคลื่อนการศึกษาไทยให้ก้าวข้ามกระบวนทัศน์เดิมไปสู่การสร้างระบบนิเวศการเรียนรู้ที่พร้อมสำหรับอนาคต

การจัดการเรียนรู้แบบผสมผสาน (Blended Learning) มากกว่าแค่การผสมผสาน

การเรียนรู้แบบผสมผสานไม่ใช่เพียงแค่การนำการเรียนในห้องเรียนมาเจอกับการเรียนออนไลน์ แต่คือ **การบูรณาการองค์ประกอบทั้งสองอย่างมีเจตนาและผ่านการออกแบบอย่างรอบคอบ** เพื่อสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ที่สมบูรณ์และมีประสิทธิภาพยิ่งกว่าการเรียนในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งเพียงอย่างเดียว (Garrison & Vaughan, 2008)

Horn และ Staker (2015) ได้ให้คำนิยามที่ชัดเจนว่า Blended Learning คือโปรแกรมการศึกษาที่เป็นทางการ ซึ่งผู้เรียนได้เรียนรู้ส่วนหนึ่งผ่านช่องทางออนไลน์ โดยที่พวกเขาสามารถควบคุมองค์ประกอบบางอย่างของการเรียนรู้ได้ เช่น **เวลา สถานที่ เส้นทาง หรือความเร็ว** และอีกส่วนหนึ่งเกิดขึ้นในสถานศึกษาภายใต้การกำกับดูแล โดยสิ่งสำคัญคือประสบการณ์จากทั้งสองส่วนนี้ต้องเชื่อมโยงกันอย่างมีความหมาย

รูปแบบของการจัดการเรียนรู้แบบผสมผสาน (Models of Blended Learning)

เพื่อความเข้าใจในเชิงปฏิบัติ Horn และ Staker (2015) ได้จำแนกรูปแบบการเรียนรู้แบบผสมผสานที่พบได้บ่อย 4 รูปแบบหลัก ซึ่งแต่ละรูปแบบมีระดับความยืดหยุ่นที่แตกต่างกัน

1. Rotation Model (รูปแบบหมุนเวียน) เป็นรูปแบบที่โครงสร้างชัดเจนที่สุด ผู้เรียนจะหมุนเวียนไปตาม "สถานี" การเรียนรู้ต่างๆ ตามตารางที่กำหนด รูปแบบย่อยที่โดดเด่นคือ Flipped Classroom (ห้องเรียนกลับด้าน)

Flipped Classroom (ห้องเรียนกลับด้าน) ได้รับความนิยมสูงสุดและเป็นจุดเริ่มต้นที่ดีสำหรับครูจำนวนมาก แนวคิดนี้ซึ่งบุกเบิกโดย Bergmann และ Sams (2012) ได้ "กลับด้าน" กิจกรรมการเรียนรู้แบบดั้งเดิม กล่าวคือ ผู้เรียนรับองค์ความรู้พื้นฐาน (เช่น การบรรยาย) ผ่านสื่อออนไลน์ (วิดีโอ, บทความ) จากที่บ้าน และใช้เวลาอันมีค่าในชั้นเรียนแบบเผชิญหน้าไปกับกิจกรรมเชิงรุก (Active Learning) เช่น การอภิปรายแก้โจทย์ปัญหา การทำโครงงานกลุ่ม หรือการทดลอง โดยมีครูทำหน้าที่เป็น "ผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้" (Facilitator) ไม่ใช่ "ผู้บรรยาย" (Lecturer) การทำเช่นนี้เป็นการใช้เวลาเผชิญหน้าให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการพัฒนาทักษะการคิดขั้นสูงและการทำงานร่วมกัน

2. Flex Model (รูปแบบยืดหยุ่น) รูปแบบนี้ให้อิสระแก่ผู้เรียนสูงขึ้น โดยเนื้อหาและคำสั่งต่างๆ จะถูกส่งผ่านแพลตฟอร์มออนไลน์เป็นหลัก ผู้เรียนจะเรียนรู้ด้วยตนเองตามความเร็วที่เหมาะสมในพื้นที่ที่โรงเรียนจัดให้ (เช่น Learning Space หรือ Lab) และครูจะทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษา ให้การสนับสนุนแบบตัวต่อตัวหรือกลุ่มย่อยเมื่อผู้เรียนต้องการความช่วยเหลือ เหมาะสำหรับผู้เรียนที่มีวินัยในตนเองสูง

3. A La Carte Model (รูปแบบเลือกเสรี) ผู้เรียนสามารถลงทะเบียนเรียนบางรายวิชาเป็นแบบออนไลน์ 100% ซึ่งสอนโดยครูคนอื่นหรือสถาบันอื่น เพื่อเสริมหลักสูตรปกติของตนเอง เป็นการเพิ่มทางเลือกและตอบสนองความสนใจเฉพาะด้านของผู้เรียน

4. Enriched Virtual Model (รูปแบบเสมือนจริงเสริม) เป็นรูปแบบที่อยู่กึ่งกลางระหว่างโรงเรียนแบบดั้งเดิมกับโรงเรียนเสมือนจริง ผู้เรียนจะเรียนผ่านระบบออนไลน์เป็นส่วนใหญ่ แต่มีข้อกำหนดให้ต้องเข้ามาพบครูผู้สอนที่โรงเรียนเป็นครั้งคราวเพื่อรับการสนับสนุนหรือทำกิจกรรมร่วมกัน

การเรียนรู้แบบยืดหยุ่น (Flexible Learning) ปรัชญาแห่งการให้อำนาจผู้เรียน

หากการเรียนรู้แบบผสมผสานคือ "รูปแบบและกลยุทธ์" การเรียนรู้แบบยืดหยุ่นก็คือ "ปรัชญาและเป้าหมาย" ที่อยู่เบื้องหลัง มันคือแนวคิดที่กว้างกว่าและเป็นอุดมคติมากกว่า โดยมีรากฐานมาจากการศึกษาผู้ใหญ่ (Andragogy) ของ Knowles (1975) และปรัชญาการศึกษาที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง (ไพฑูริย์ สินลารัตน์, 2564)

การเรียนรู้แบบยืดหยุ่นมุ่งเน้นการ "ให้อำนาจ" (Empowerment) แก่ผู้เรียน โดยการมอบทางเลือกและการควบคุมในมิติต่างๆ ของกระบวนการเรียนรู้ Casey และ Wilson (2005) ระบุว่าความยืดหยุ่นสามารถปรากฏในมิติต่างๆ ดังนี้

1. ความยืดหยุ่นด้านเวลา (Time) เรียนเมื่อไหร่ก็ได้ (When) และใช้เวลาเรียนนานเท่าไหร่ก็ได้ (Pace)
2. ความยืดหยุ่นด้านสถานที่ (Place) เรียนที่ไหนก็ได้ (Where) ไม่ว่าจะเป็นในชั้นเรียน ที่บ้าน หรือที่อื่นๆ
3. ความยืดหยุ่นด้านเนื้อหาและเส้นทาง (Content/Path) เรียนอะไร (What) และเรียนด้วยลำดับอย่างไร (Path)
4. ความยืดหยุ่นด้านวิธีการสอน (Delivery/Modality): เรียนด้วยวิธีใด (How) เช่น แบบเผชิญหน้า, ออนไลน์สด, ออนไลน์ย้อนหลัง
5. ความยืดหยุ่นด้านการประเมินผล (Assessment): จะแสดงความรู้ความสามารถผ่านวิธีการใด

Hybrid-Flexible (HyFlex) Model ที่สุดแห่งความยืดหยุ่นเชิงปฏิบัติ

รูปแบบที่สะท้อนปรัชญาความยืดหยุ่นได้ชัดเจนที่สุดในทางปฏิบัติคือ HyFlex Model ที่พัฒนาโดย Beatty (2019) รูปแบบนี้มอบทางเลือกให้ผู้เรียนใน "ทุกคาบเรียน" จะเข้าร่วมด้วยวิธีใดวิธีหนึ่งจาก 3 ทางคือ 1) เผชิญหน้าในชั้นเรียน, 2) ออนไลน์สดพร้อมกัน (Synchronous), หรือ 3) เรียนรู้ออนหลังจากสัปดาห์ที่ก (Asynchronous) การให้อิสระระดับนี้ตอบสนองต่อชีวิตของผู้เรียนยุคใหม่ที่อาจมีภาระผูกพันหรือข้อจำกัดที่แตกต่างกันไปในแต่ละวัน อย่างไรก็ตาม รูปแบบนี้มีความท้าทายสูงมากสำหรับผู้สอนในการออกแบบและบริหารจัดการชั้นเรียนให้ผู้เรียนทั้งสามกลุ่มได้รับประสบการณ์การเรียนรู้ที่มีคุณภาพทัดเทียมกัน

การวิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงบูรณาการ: Blended Learning ในฐานะกลไกสู่ Flexible Learning

แม้จะเป็นคนละแนวคิดกัน แต่ Blended Learning และ Flexible Learning มีความสัมพันธ์กันในลักษณะที่ว่า Blended Learning คือกลไกหรือยานพาหนะเชิงปฏิบัติที่ทรงพลังที่สุดในการนำพา

การศึกษาไปสู่จุดหมายปลายทางของปรัชญา Flexible Learning ความสัมพันธ์นี้สามารถอธิบายให้ลึกซึ้งยิ่งขึ้นผ่านกรอบทฤษฎีสำคัญ 2 ประการ

1. การสร้างชุมชนแห่งการสืบสอบ (Community of Inquiry – Col)

กรอบแนวคิด Col ของ Garrison, Anderson และ Archer (2000) ระบุว่าประสบการณ์การเรียนรู้ที่ลึกซึ้งและมีความหมาย (โดยเฉพาะในสภาพแวดล้อมออนไลน์/ผสมผสาน) ต้องประกอบด้วย 3 องค์ประกอบที่ทำงานร่วมกัน การเรียนรู้แบบผสมผสานที่ออกแบบอย่างดีย่อมสามารถสร้างสมดุลของทั้งสามมิติได้อย่างลงตัว

มิติทางสังคม (Social Presence) การสร้างความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนและความไว้วางใจ

ส่วนที่เผชิญหน้า (Face-to-Face) เชื้อต่อการสร้าง Social Presence ได้อย่างเป็นธรรมชาติผ่านการปฏิสัมพันธ์ทางสายตาและภาษากาย การทำงานกลุ่มเล็กๆ ในชั้นเรียนช่วยสร้างความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้น

ส่วนที่เป็นออนไลน์ (Online) ฟอรัมสนทนา หรือ Social Media ของกลุ่ม สามารถเป็นพื้นที่ให้ผู้เรียนที่ขี้อายในชั้นเรียนได้แสดงความคิดเห็นอย่างมั่นใจ ช่วยรักษาความต่อเนื่องของชุมชนการเรียนรู้นอกเวลาเรียน

มิติทางปัญญา (Cognitive Presence) กระบวนการที่ผู้เรียนสร้างความหมายผ่านการไตร่ตรองและอภิปราย

ส่วนที่เป็นออนไลน์ (โดยเฉพาะ Asynchronous) เป็นพื้นที่ที่ทรงพลังสำหรับ Cognitive Presence ผู้เรียนมีเวลาในการอ่านไตร่ตรองความคิดของเพื่อน กลับกรองความคิดของตนเอง และเขียนตอบอย่างมีเหตุผล ซึ่งนำไปสู่การอภิปรายที่ลึกซึ้งกว่าการตอบสนองแบบฉับพลันในชั้นเรียน

ส่วนที่เผชิญหน้า (Face-to-Face) เหมาะสำหรับการสังเคราะห์ความคิดที่ได้จากออนไลน์ การระดมสมองอย่างรวดเร็ว และการสรุปประเด็นร่วมกัน (Resolution)

มิติทางการสอน (Teaching Presence) การออกแบบ อำนวยความสะดวก และชี้แนะกระบวนการ

การออกแบบ (Design) ครูทำหน้าที่เป็น "สถาปนิกการเรียนรู้" ออกแบบลำดับกิจกรรมทั้งออนไลน์และเผชิญหน้าให้เชื่อมโยงกันอย่างมีความหมาย

การอำนวยความสะดวก (Facilitation) ครูใช้เวทีออนไลน์ในการกระตุ้นการอภิปราย และใช้เวลาในชั้นเรียนในการให้ข้อมูลป้อนกลับเชิงลึกและเป็นส่วนตัว

ดังนั้น Blended Learning จึงไม่ใช่แค่การให้ทางเลือก (Flexibility) แต่เป็นการออกแบบสภาพแวดล้อมที่ **"ดีที่สุดของทั้งสองโลก"** (Best of Both Worlds) เพื่อยกระดับคุณภาพการเรียนรู้โดยรวม (Vaughan, Cleveland-Innes, & Garrison, 2013)

2. การพลิกโฉมการเรียนรู้ผ่านแบบจำลอง SAMR

แบบจำลอง SAMR ของ Puentedura (2006) ช่วยให้เราเห็นว่าการบูรณาการเทคโนโลยีในรูปแบบผสมผสานสามารถนำไปสู่ความยืดหยุ่นที่แท้จริงได้อย่างไร

ระดับเสริมประสิทธิภาพ (Enhancement)

Substitution (การทดแทน) ใช้เทคโนโลยีแทนที่เครื่องมือเดิม (เช่น ใช้ PowerPoint แทนแผ่นใส) ระดับนี้แทบไม่สร้างความยืดหยุ่นใดๆ

Augmentation (การเพิ่มพูน) เทคโนโลยีเพิ่มฟังก์ชันการทำงานเล็กน้อย (เช่น ใช้วิดีโอบรรยายออนไลน์แทนการบรรยายในห้อง) ระดับนี้เริ่มให้ความยืดหยุ่นด้านเวลาและสถานที่ แต่ยังคงเป็นเพียงการเรียนรู้แบบรับถ่ายทอด (Passive Learning)

ระดับพลิกโฉม (Transformation)

Modification (การปรับเปลี่ยน) เทคโนโลยีช่วยให้สามารถออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ใหม่ได้อย่างมีนัยสำคัญ (เช่น แทนที่จะเขียนเรียงความ นักเรียนสร้าง Podcast หรือทำ Infographic แบบมีปฏิสัมพันธ์ เพื่อวิเคราะห์ประเด็นทางประวัติศาสตร์) ระดับนี้เริ่มให้ความยืดหยุ่นด้าน **"วิธีการ"** (Modality) และ **"เส้นทาง"** (Path) อย่างแท้จริง

Redefinition (การนิยามใหม่) เทคโนโลยีช่วยสร้างกิจกรรมใหม่ที่ไม่เคยทำได้มาก่อน (เช่น นักเรียนทำโครงการร่วมกับนักเรียนในต่างประเทศผ่านแพลตฟอร์มออนไลน์ เพื่อแก้ปัญหาระดับโลกอย่างปัญหาขยะพลาสติก) ระดับนี้คือจุดสูงสุดของความยืดหยุ่น ที่การเรียนรู้ถูกปลดปล่อยจากข้อจำกัดของห้องเรียนและหลักสูตรแบบเดิม ๆ

การเรียนรู้แบบผสมผสานที่ประสบความสำเร็จคือการเดินทางจากระดับ S/A ไปสู่ M/R ซึ่งเป็นการเปลี่ยนจากการใช้เทคโนโลยีเพื่อ "สอนเนื้อหาเดิมในรูปแบบใหม่" ไปสู่การใช้เทคโนโลยีเพื่อ "สร้างประสบการณ์การเรียนรู้ใหม่ทั้งหมด" และนี่คือจุดที่ปรัชญาของ Flexible Learning เบ่งบานอย่างเต็มที่ **ความท้าทายเชิงลึกและโอกาสในบริบทการศึกษาไทย**

การนำแนวคิดเหล่านี้มาใช้ในประเทศไทย แม้จะมีศักยภาพสูง แต่ก็ต้องเผชิญกับความท้าทายเชิงโครงสร้างและวัฒนธรรมที่ยังรากลึก (วิชัย วงษ์ใหญ่ และ มารุต พัฒนาผล, 2563)

1. **ความเหลื่อมล้ำเชิงซ้อน (The Compound Digital Divide)** ไม่ใช่แค่ปัญหาการเข้าถึงอุปกรณ์และอินเทอร์เน็ต (First-level Divide) แต่ยังรวมถึงความเหลื่อมล้ำในทักษะดิจิทัล (Digital

Literacy) และการสนับสนุนจากครอบครัว (Second-level Divide) การออกแบบการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่น โดยขาดความตระหนักในเรื่องนี้ อาจยิ่งถ่างช่องว่างความไม่เท่าเทียมให้กว้างขึ้น

2. การพัฒนาครู จากผู้สอนสู่สถาปนิกการเรียนรู้ ความท้าทายที่ใหญ่ที่สุดคือการปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์และบทบาทของครู การอบรมเชิงเทคนิคเพียงอย่างเดียวไม่เพียงพอ ครูจำเป็นต้องได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่องในด้าน **ศาสตร์การสอนสำหรับยุคดิจิทัล (Digital Pedagogy)** และทักษะการออกแบบประสบการณ์การเรียนรู้ ซึ่งต้องอาศัยการสนับสนุนเชิงระบบและชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) ที่เข้มแข็ง

3. ความเชื่อของหลักสูตรและการประเมินผล ระบบการศึกษาไทยยังคงถูกครอบงำด้วยวัฒนธรรมการสอบแข่งขันและการประเมินผลรวมจากส่วนกลาง (High-stakes Summative Assessment) เช่น A-Level ซึ่งส่งผลให้ครูและโรงเรียนมุ่งเน้นการ "ติวเพื่อสอบ" มากกว่าการพัฒนาสมรรถนะที่จำเป็นสำหรับอนาคต การเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นต้องการระบบการประเมินที่ยืดหยุ่นและเน้นการประเมินตามสภาพจริง (Authentic Assessment) ควบคู่กันไป (Darling-Hammond, 2006)

4. วัฒนธรรมเชิงอำนาจและอุปสรรคเชิงสถาบัน วัฒนธรรมในห้องเรียนที่ครูเป็นศูนย์กลาง และนักเรียนเป็นผู้รับที่เฉื่อยเฉื่อยยังคงเป็นอุปสรรคสำคัญ นอกจากนี้ ขั้นตอนการบริหารที่เทอะทะและขาดความยืดหยุ่นของสถานศึกษาก็มักจะขัดขวางการทดลองนวัตกรรมการสอนใหม่ๆ

ข้อเสนอแนะเชิงกลยุทธ์เพื่อการขับเคลื่อน

การเปลี่ยนแปลงต้องเกิดขึ้นอย่างเป็นระบบและสอดคล้องกันในทุกระดับ

1. ระดับมหภาค (นโยบายและรัฐ) โดย

1.1 สร้างหลักประกันการเข้าถึงดิจิทัล (Digital Access Guarantee) มองว่าการเข้าถึงอินเทอร์เน็ตและอุปกรณ์เป็นสาธารณูปโภคพื้นฐานทางการศึกษา

1.2 ปฏิรูประบบการประเมินผลแห่งชาติ ลดน้ำหนักการสอบส่วนกลาง และสร้าง **"ธนาคารเครื่องมือประเมินผลตามสภาพจริง"** (National Bank of Authentic Assessment Tools) ให้โรงเรียนเลือกใช้

1.3 ลงทุนในการพัฒนาครูอย่างยั่งยืน สร้างระบบ **"คู่มือพัฒนาครู"** และแพลตฟอร์มการเรียนรู้ทางวิชาชีพออนไลน์ระดับชาติที่มีคุณภาพ

2. ระดับกลาง (สถาบันการศึกษา) โดย

2.1 ผู้นำต้องเป็นผู้ขับเคลื่อน ผู้บริหารต้องสร้างวิสัยทัศน์ร่วม ปกป้องครูที่กล้าทดลอง และจัดสรรทรัพยากร (เวลาและงบประมาณ) เพื่อสนับสนุนนวัตกรรม

2.2 สร้างโครงสร้างพื้นฐานที่เอื้ออำนวย จัดให้มีระบบ LMS ที่ดี, Learning Space ที่ยืดหยุ่น, และทีมสนับสนุนทางเทคนิคและการสอน (Instructional Designer)

2.3 ส่งเสริม PLC อย่างจริงจัง ทำให้ PLC เป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมการทำงาน ไม่ใช่ภาระงานที่เพิ่มขึ้น

3. ระดับจุลภาค (ครูและห้องเรียน)

3.1 เริ่มต้นจากก้าวที่จัดการได้ (Start Small, Scale Smart) ไม่จำเป็นต้องพลิกโฉมทุกอย่างพร้อมกัน อาจเริ่มจาก Flipped Classroom ในหนึ่งหน่วยการเรียนรู้ และค่อยๆ ขยายผล

3.2 ใช้หลักการออกแบบเพื่อทุกคน (Universal Design for Learning – UDL) ออกแบบการเรียนรู้โดยคำนึงถึงความหลากหลายของผู้เรียนตั้งแต่ต้น โดยมีทางเลือกในการรับรู้ข้อมูล (Representation), การลงมือทำ (Action & Expression), และการมีส่วนร่วม (Engagement) (Rose & Meyer, 2002)

3.3 ร่วมมือและสร้างเครือข่าย แลกเปลี่ยนแผนการสอนและแก้ไขปัญหาาร่วมกับเพื่อนครูทั้งในและนอกสถาบัน

บทสรุป

การจัดการเรียนรู้แบบผสมผสานและการเรียนรู้แบบยืดหยุ่นไม่ใช่ยาวิเศษที่จะแก้ปัญห การศึกษาได้ทุกอย่าง แต่เป็นกระบวนทัศน์และชุดเครื่องมือที่ทรงพลังที่สุดในยุคนี้ในการเปลี่ยนผ่านจากการศึกษาที่มุ่งเน้น "การสอน" ไปสู่การศึกษาที่มุ่งเน้น "การเรียนรู้" อย่างแท้จริง ความสัมพันธ์เชิงบูรณาการของทั้งสองแนวคิดแสดงให้เห็นว่า การนำเทคโนโลยีมาใช้ไม่ใช่เป้าหมายในตัวเอง แต่เป็นเครื่องมือในการออกแบบประสบการณ์ที่สามารถปลดปล่อยศักยภาพของผู้เรียนแต่ละคน โดยให้ทั้ง **โครงสร้างที่สนับสนุน (Scaffolding)** จากส่วนที่เผชิญหน้า และ **อิสรภาพในการสำรวจ (Freedom to Explore)** จากส่วนที่เป็นออนไลน์

การเดินทางสู่การศึกษาที่ผสมผสานและยืดหยุ่นของประเทศไทยนั้นเต็มไปด้วยความท้าทาย แต่ก็ยังเป็นเส้นทางที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้หากต้องการสร้างอนาคตที่ยั่งยืนสำหรับคนรุ่นต่อไป ความสำเร็จไม่ได้ขึ้นอยู่กับเทคโนโลยีที่ล้ำสมัยที่สุด แต่อยู่ที่ความกล้าหาญในการทบทวนความเชื่อเดิม ๆ ความมุ่งมั่นในการพัฒนาครู และการร่วมมือกันของทุกภาคส่วนเพื่อสร้างระบบนิเวศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ที่เปี่ยมความหมายและเป็นของผู้เรียนอย่างแท้จริง สามารถแบ่งปันได้ในทุกพื้นที่ของประเทศ

เอกสารอ้างอิง

ชัยยงค์ พรหมวงศ์. (2556). การทดสอบประสิทธิภาพสื่อหรือชุดการสอน. วารสารศิลปการศึกษาศาสตร์วิจัย, 5(1), 7-20.

ถนอมพร เลหาจรัสแสง. (2560). Designing e-Learning: หลักการออกแบบและการสร้าง e-Learning เพื่อการเรียนรู้การสอน. ศูนย์นวัตกรรมการเรียนรู้ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

- ไพฑูรย์ สินลารัตน์. (2564). *การศึกษาเชิงสร้างสรรค์และผลิตภาพ: กระบวนทัศน์ใหม่ในการศึกษาไทย*. สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วิจารณ์ พานิช. (2555). *วิธีสร้างการเรียนรู้เพื่อศิษย์ในศตวรรษที่ 21*. มูลนิธิสดศรี-สฤษดิ์วงศ์.
- วิชัย วงษ์ใหญ่ และ มารุต พัฒนาผล. (2563). *การออกแบบการเรียนรู้สู่สมรรถนะ*. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- สุรเชษฐ์ สันติมาลากุล. (2564). *การจัดการเรียนการสอนแบบผสมผสานในยุคปกติใหม่*. วารสารบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยศิลปากร, 12(1), 1–13.
- Beatty, B. J. (2019). *Hybrid-Flexible course design*. Ed-Tech Books. <https://edtechbooks.org/hyflex>
- Berge, Z. L., & Collins, M. P. (2000). Perceptions of barriers to teaching in distance education. *The Quarterly Review of Distance Education*, 1(1), 40–47.
- Bergmann, J., & Sams, A. (2012). *Flip your classroom: Reach every student in every class every day*. International Society for Technology in Education.
- Bonk, C. J., & Graham, C. R. (Eds.). (2012). *The handbook of blended learning: Global perspectives, local designs*. John Wiley & Sons.
- Casey, D., & Wilson, P. (2005). A practical guide to providing flexible learning in further and higher education. *Infolit*.
- Chickering, A. W., & Gamson, Z. F. (1987). Seven principles for good practice in undergraduate education. *AAHE Bulletin*, 39(7), 3–7.
- Darling-Hammond, L. (2006). *Assessing teacher education: The usefulness of multiple measures for assessing program outcomes*. *Journal of Teacher Education*, 57(2), 120–138.
- Garrison, D. R., & Vaughan, N. D. (2008). *Blended learning in higher education: Framework, principles, and guidelines*. John Wiley & Sons.
- Garrison, D. R., Anderson, T., & Archer, W. (2000). Critical inquiry in a text-based environment: Computer conferencing in higher education. *The Internet and Higher Education*, 2(2–3), 87–105.
- Graham, C. R., Henrie, C. R., & Gibbons, A. S. (2014). Developing models and theory for blended learning research. In *Blended learning: Research perspectives* (Vol. 2, pp. 13–33).
- Horn, M. B., & Staker, H. (2015). *Blended: Using disruptive innovation to improve schools*. Jossey-Bass.
- Knowles, M. S. (1975). *Self-directed learning: A guide for learners and teachers*. Cambridge Adult Education.

- Laurillard, D. (2012). *Teaching as a design science: Building pedagogical patterns for learning and technology*. Routledge.
- Moore, M. G. (1993). Theory of transactional distance. In D. Keegan (Ed.), *Theoretical principles of distance education* (pp. 22–38). Routledge.
- Puentedura, R. R. (2006). *Transformation, technology, and education*. Hippasus.
- Reimers, F. M., & Schleicher, A. (2020). *A framework to guide an education response to the COVID-19 Pandemic of 2020*. OECD.
- Rose, D. H., & Meyer, A. (2002). *Teaching every student in the digital age: Universal Design for Learning*. Association for Supervision and Curriculum Development.
- Ryan, R. M., & Deci, E. L. (2000). Self-determination theory and the facilitation of intrinsic motivation, social development, and well-being. *American Psychologist*, 55(1), 68–78.
- Shurville, S., O’Grady, T., & May, H. (2008). Educational and institutional flexibility of Australian university websites. *Campus-Wide Information Systems*, 25(4), 271–285.
- Siemens, G., & Downes, S. (2011). *Connectivism and connective knowledge*. Personal publication.
- Vaughan, N. D., Cleveland-Innes, M., & Garrison, D. R. (2013). *Teaching in blended learning environments: Creating and sustaining communities of inquiry*. Athabasca University Press.